

Pneumatology and Theology of the Cross in the Preaching of Christoph Friedrich Blumhardt: The Holy Spirit between Wittenberg and Azusa Street

Simeon Zahl
T&T Clark 2010
206 sider

Anmeldt af **Morten Munch**

Simeon Zahl er Junior Research Fellow ved St. Johns College i Oxford og var på bogens udgivelsestidspunkt Affiliated Lecturer ved University of Cambridge. En ph.d.-afhandling fra samme sted ligger til grund for bogen.

Zahl præsenterer med denne udgivelse et forslag til overvindelse af den teologiske kløft mellem luthersk og pentekostal teologi. Den grundlæggende uoverensstemmelse koges ned til spørgsmålet om umedierede erfaringer af Ånden. Studiets ene præmis er, at sådanne erfaringer spiller en væsentlig rolle i pentekostal og karismatisk spiritualitet. Studiets andet præmis er, at Luther gennem en snæver sammenbinding af Ånd, ord og sakramente, samt en pessimistisk antropologi, udelukker umedierede åndserfaringer. Bogens tese er, at Christoph Friedrich Blumhardt (1842-1919; ikke at forveksle med faderen Johann Christoph Blumhardt 1805-1880) integrerer en pessimistisk antropologi med umedierede åndserfaringer og dermed skaber rum for sådanne erfaringer uden at gå på kompromis med en luthersk forståelse af menneskets syndighed og selvbedragets

dybtliggende tendens i mennesket.

Det er et spændende teologisk problemfelt, hvis relevans vokser i takt med væksten af den pentekostale og karismatiske bevægelse. Zahl skal have tak for at have tilført diskussionen nye vinkler gennem inddragelsen af C. F. Blumhardts (CFB) originale tænkning. CFB's teologiske originalitet viser sig også på andre områder end det pneumatologiske. Han betragtes af Karl Barth som far til den nyere tids kristne socialisme i Tyskland. Desuden var han ifølge Zahl den eneste kendte protestantiske præst i Tyskland, der ved første verdenskrigs udbrud gik imod den legitimering af krigen, præster ellers over en bred kam fra liberale til pietister lod flyde frit fra prædikestolene.

Bogen indeholder en analyse af CFB's teologi med særlig vægt på årene 1888-96, hvor der ifølge Zahl sker nogle vigtige forskydninger i hans teologi, der først med Zahls studie har fået tilstrækkelig opmærksomhed. Når der i det hele taget er blevet forsket i CFB (Blumhardt den yngre) og dennes far (Blumhardt den ældre) skyldes det ikke mindst deres indflydelse på Karl

Barth. Efter bogens gennemgang af CFB's erfaringsteologi, sammenlignes denne dels med Martin Luther og dels med pentekostalisme. I bestemmelsen af Luthers pneumatologi anvendes Luthers Galaterbrevsforelæsninger (1531; udgivet 1535) og Luthers skrift "Mod de himmelske profeter" (1525). Den pentekostale spiritualitet defineres i hovedtræk ved hjælp af Steven Land: "Pentecostal Spirituality" (1993), samt Frank Macchia: "Baptized in the Spirit: A Global Pentecostal Theology" (2006). Det siger sig selv, at det er en metodisk udfordring at skulle sætte den globale og mangefacetterede pentekostale bevægelse på en formel, der kan tjene som samtalepartner med to konkrete historiske skikkelser (Luther og Blumhardt). De akademiske kvaliteter af kilderne til bestemmelse af pentekostalismen (Land og Macchia) skal ikke drages i tvivl, men udfordringen står dog metodisk tilbage og efterlader en usikkerhed omkring nogle af sammenligningens præmisser og konklusioner.

Studiet befinder sig i krydsfeltet mellem historisk og systematisk teologi; dets ærinde er mest det sidste: et systematisk bidrag til overvindelse af kløften mellem luthersk og pentekostal pneumatologi. At CFB ikke selv har efterladt sig systematisk teologiske fremstillinger – bortset fra en enkelt monografi: *Gedanken aus dem Reich Gottes* – betyder, at kilderne til fremstilling af CFB's teologi for en stor dels vedkommende er prædikener.

Ganske kort er forhistorien den, at CFB's far, Blumhardt den ældre, efter to års forbøn for en plaget kvinde erfarer en exorcisme i Möttlingen i Sydtyskland i 1842. Dette udløser en stærk bodsvækkelse kendetegnet af omvendelser og helbredelser blandt tusindvis af valfartende pilgrimme. Blumhardt den ældre flytter bevægelsens centrum til kurstedet Bad Boll, der omdan-

nes til et retrætecenter med evangelistisk virksomhed og forbøn for syge. Ved faderens død i 1880 overtager CFB ledelsen af Bad Boll og beholder denne funktion frem til sin død i 1919. Det er i denne periode Karl Barth og vennen Eduard Thurneysen besøger CFB i Bad Boll.

Exorcismen og dens følger får afgørende betydning for de to Blumhardter. Den ældre Blumhardts motto 'Jesus ist Sieger' er hentet fra de onde ånders kapitulationsskrig på dagen for det åndelige gennembrud. Det udtrykker for den ældre Blumhardt det indbrydende gudsriges virkelighed og dets præsentiske karakter. Han forventede en ny åndsudgydelse inden sin død, der ville bringe det endelige gudsrige. Hans tjeneste som præst var fra gennembrudsåret i 1842 præget af en ny tillid til Guds levende og virkende kraft i mødet med ondskabens magter og menneskelig skrøbelighed.

Der er både ligheder og forskelle mellem far og søn. Til forskel fra en del andre fremstillinger lægger Zahl vægten på diskontinuiteten mellem de to; en difference der udvikler sig efter farens død foranlediget af sønnens skuffede forventninger. Skuffelsen skyldtes dels udeblivelsen af den af faren forventede nye åndsudgydelse, dels udeblivelsen af åndelig vækst hos mennesker, der var eksponeret for det ene mirakel efter det andet. Helliggørelsen var på den lange bane ikke synderlig mærkbar i CFB's øjne. Uden at være særligt vidende om Luthers teologi ender CFB i en pessimistisk antropologi, der ikke lader Luther meget tilbage. Pessimismen topper i 1888, hvor CFB i en prædiken formulerer det, der bliver hans motto: 'Sterbet, so wird Jesus leben.' Vægten kommer til at ligge næsten énsidigt på mottoets første del: Kaldet til at dø. Hvor kamperspektivet hos faderen gjaldt Guds kamp mod de eksterne åndelige magter, skifter perspektivet hos sønnen

til kampen mellem Gud og den indre magt-faktor i mennesket, kødet og egoismen. Perspektivforskydningen i forhold til faderen er tydelig. Med CFB's egne ord: Det er vigtigere, at Frelseren besejrer os, end at han fortsat kæmper mod djævelen (32).

Denne vending får betydning for CFB's erfaringsforståelse, der fremstår dobbelt. Positive erfaringer af Ånden spiller stadig en rolle, men den 'negative' erfaring af Ånden som Sandhedens Ånd, der lægger alt menneskeligt ind under Guds dom, får ifølge Zahl en stadig mere fremtrædende plads i CFB's pneumatologi. Det virkelige kriterium for sand ånds erfaring ligger ikke i oplevelsen af nye kræfter til at besejre synden, men i at få frataget falsk og indbildt fromhed i mødet med Sandhedens Ånd. Sterbeteologien indeholder endvidere den trøst, at Gud også er nær i lidelser og er at finde under sin tilsyndeladende modsætning. Zahl ser dette hovedmotiv hos CFB som en parallel til Luthers korsteologi.

Et særkende ved begge Blumhardtter er en meget fremtrædende eskatologi med flere faser eller 'stationer'. Der er her en spænding hos CFB. Han taler om Sterberfaringen som en forudsætning for at nå til næste fase i Guds frelseshistorie (47, 75). Den manglende døen bort fra sig selv bliver en forklaring på den udeblevne åndsudgydelse. CFB kalder således på den ene side menigheden til et radikalt opgør med selvlivet, men på den anden side taler han sjældent om det liv, der skulle flyde herfra (103). Hans pessimistiske antropologi forskyder i al væsentlighed helliggørelsen til Gudsrigets fremtidige fuldendelse (162). Derfor definerer Zahl CFB's eskatologi som underrealiseret, i hvert fald hvad angår årene 1888-96 (105). I CFB's efterfølgende politiske fase, hvor han helliger sig politisk virksomhed som medlem af de tyske socialdemokrater SPD, får hans antropologi et

midlertidigt optimistisk opsving. Han ser i den socialistiske bølge verden over forstadiet til Guds rige. Han argumenterer skabelses-, inkarnations- og opstandelsesteologisk for en sammenhæng mellem ånd og materie; en sammenhæng han ikke kan se i pietismens hinsidigt orienterede soteriologi med dens åndelighed uden legemlighed (119). I stedet mener han at øjne denne sammenhæng i den socialistiske bevægelse, men skuffes endnu engang og afvikler sit politiske engagement efter syv år (1899-1906).

Det særlige ved CFB og hovedpointen i Zahls fremstilling er, at CFB parallelt med sin pessimistiske antropologi fastholder ikke blot muligheden, men vigtigheden af Åndens umedierede virksomhed. Denne kombination kalder Zahl for en karismatisk korsteologi (25), en trædesten mellem Wittenberg og Azuza Street (jf. bogens undertitel). Hvorfor frygter CFB ikke den umedierede ånds erfaring, når han – som lutherdommen – er sig menneskets selvbedrageriske natur radikalt bevidst? For det første kan han ikke fornægte Åndens helbredende gerninger i sin fars og sin egen virksomhed, der ganske vist sker i konteksten af ord og sakramenter, men dog er Åndens direkte virke på sjæl og legeme ved siden af den forkyndende tjeneste. Der er et ligeværdigt partnerskab mellem Ordet og Ånden, ikke en underordning af Ånden under Ordet i snæver forstand, der binder Ånden til altid og udelukkende at virke gennem ydre midler. Begge Blumhardtter står her i en tradition tilbage til Württemberg pietismen i Sydtyskland med vægt på punktuelle erfaringer af guddommelig ledelse, ny fødsel, helliggørelse og så videre. I det større billede kunne Zinzendorf, Francke, Wesley og andre medregnes. Selv om CFB er på vagt over for selvbedrag i enhver fromhedsytring, er han frem for

alt på vagt overfor selvbedraget i den ydre kristendom. Mennesket fristes til i selvinteresse at sikre sig Guds velsignelse gennem ydre gerninger såsom bibellæsning, nadverfejring, kirkegang og herved holde Guds personlige tale på afstand. Som han siger: Vi kan dræbe Kristus ved hjælp af kristendommen; vi kan slå ham ihjel med vore bibler (54). Derfor må Kristus kendes i erfaringen; og her er den mest pålidelige erfaring en "Sterbet"-erfaring åbenbaret i menneskets indre. For CFB bliver en del af begrundelsen for Åndens umedierede virke altså den antropologiske pessimisme, der hos Luther begrunder det modsatte: Åndens medierede virke og – i flere udsagn rettet mod entusiastene – helt ekskluderer det umedierede virke.

CFB blev i sin samtid kritiseret for at være sværmer. Zahl medgiver, at kritikken teknisk set kan gøres gældende, for så vidt som åbenheden for umedieret åndserfaring er definerende for åndeligt sværmeri. Det er en tanke, Luther gør gældende over for sin tids entusiaster. Men CFB's tale om umedieret åndserfaring er – som vi har set – ikke ledsaget af en naiv antropologi, ej heller af en overrealiseret eskatologi, snarere modsat. Zahls konklusion er, at anklagerne mod CFB for sværmeri må falde; vi

bør i stedet redefinere begrebet sværmeri (106). For CFB ligger modvægten mod entusiastisk kristendom ikke i, at det ydre ord altid skal gå forud for det indre. Modvægten ligger i at se den 'negative' erfaring som en vigtig og integreret del af Åndens virke. Guds sandhed er altid en dom over menneskets selvinteresse og selvbedrag, og enhver dom er samtidig en frelseshandling.

Sværmeriet ligger for CFB (og Zahl) ikke i umedieret åndserfaring. Muligheden for en sådan hører til Åndens frihed. Gud er ikke et system. Sværmeriet ligger i naiv antropologi og overrealiseret eskatologi. Er CFB proto-pentekostal? På nogle punkter måske ja, men på andre punkter slet ikke.

At Zahl følger CFB i hans pneumatologi, betyder ikke, at han ikke er kritisk overfor andre dele af CFB's teologi. For eksempel sætter han spørgsmålstegn ved CFB's underrealiserede eskatologi, hvor alt kristent håb presses ind i et fremtidigt Gudsrige. Man kan i forlængelse heraf spørge, om CFB's udgave af en korsteologi bliver for énsidig i accentueringen af selvlivets død på bekostning af dødens sigte: At Kristus skal leve i os. Der er ingen selvudløsende kobling mellem en lav antropologi og en høj kristologi.